

До Научното жури
по процедурата за доцент
по Конституционно право
в Юридическия факултет
на СУ „Св.Климент Охридски”

С Т А Н О В И Щ Е

по конкурса за получаване на научното звание „доцент“ по научната специалност Конституционно право, област на висше образование 3-Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.6. Право, обявен за нуждите на Юридическия факултет на СУ „Св.Климент Охридски” (ДВ, бр. 62 от 01.08. 2017 г.) с кандидат Наталия Василева Киселова, главен асистент, доктор по право

Изготвил становището: Евгени Петров Танчев, доктор по право, професор

В обявения конкурс за доцент по Конституционно право от Юридическия факултет на СУ „Св. Климент Охридски” участва само един кандидат – доктор Наталия Василева Киселова, главен асистент в Юридическия факултет на Софийския Университет „Св. Кл. Охридски”.

Назначен съм за член на научното жури със Заповед на Ректора на Софийския университет РД 38-598 от 25.09.2017 г. В съответствие с решението на научното жури от 09.10.2017 г. в настоящия конкурс изготвям становище, което предлагам на Вашето внимание.

Кандидатката е представила списък на публикациите, които обхващат една монография, а също така 19 статии, отпечатани в българския научен печат.

Научните интереси на гл. ас. д-р Наталия Василева Киселова са съсредоточени в областта на конституционното право. В нейната преподавателска, научна и практикоприложна дейност се очертават четири основни направления:

1. Политическите права като основни права на гражданите в контекста на конституционноправния статус на личността. Проблеми на политическите права и политическата свобода в конституционното развитие на България и в условията на Конституцията на Републиката от 1991 г.;

2. Основните начала на Конституцията на Република България и функциониране на конституционния ни модел.
3. Конституционни конфликти и конфликт на интереси при упражняване на публичната власт;
4. Теория, история и практика в национален и в сравнителноправен контекст на основни публични институции - парламент, правителство и държавен глава.

Публикуваните научни трудове свидетелстват за задълбочените интереси на авторката в теорията, история и практиката, покриват основни проблематики в конституционното право, имат актуално значение, а също така съдържат редица изводи, становища и предложения за усъвършенстване на правната уредба.

Признание за качествата на научната продукция е не само позоваването на трудовете на кандидатката в научната литература, но и поканата за участие в преподаване в друг факултет в рамките на Софийския университет, а също така и в Академията на МВР.

При провеждането на учебните занятия и изпитите гл. ас. д-р Наталия Киселова проявява висока възискателност и самовзискателност, умение да разглежда въпросите по начин, който да заинтригува студентите, да ги увлече в разискванията, да предизвика у тях траен интерес към конституционното право като цяло, към неговите специални области и по-общо – към управлението на държавата. Това определя големия ѝ авторитет сред студентите в Юридическия и Философския факултет на Софийския университет и в Академията на МВР. Повече от година (2011-2012) беше научен секретар на Юридическия факултет при влизане в сила на Закона за развитие на академичния състав на Република България.

Ползотворна е и практикоприложната дейност на гл. ас. д-р Наталия Киселова. Непосредствено след завършването на висшето си юридическо образование през 2003 г. е назначена за член на Общинската изборителна комисия в община Казанлък (до 2007 г.). Била е последователно експерт към Постоянната комисия по въпросите на държавната администрация в XL Народно събрание (2006-2009), държавен експерт в „Съвет по законодателството“ към министъра на правосъдието (2010-2012), съветник (2012-2016) и секретар (2016-2017) по правни въпроси на президента на

Републиката. Заеманите длъжности са безспорно признание за нейните юридически познания в областта на конституционното право.

Броят на научните трудове на д-р Наталия Василева Киселова надминава 30, от които освен дисертацията, една е самостоятелна монографична разработка. В настоящия конкурс тя участва с 20 от тях, всички публикувани след получаване на образователната и научната степен „доктор“ в СУ „Св. Климент Охридски“. От представения списък е видно, че публикациите обхващат една монография и 19 статии, отпечатани в българската юридическа литература.

Представените в конкурса за заемане на академична длъжност „доцент“ трудове съдържат приносни моменти в конституционноправната наука и нови научни постановки. Те обогатяват съществуващите знания в областта на конституционното право и представляват полезен анализ на конституционноправната, политическата и съдебната практика, а също така съдържат предложения за промени на съществуващата конституционна уредба и на законодателството. Направените в тях изводи почиват на задълбочен и критичен преглед както на действащата правна уредба, така и на използваната научна литература, която е цитирана коректно. Някои изводи засягат фундаментални и интердисциплинарни въпроси на правото и на практиката по приложението му, като въпросът за необходимостта от изменения на Конституцията на Република България както и редица закони, които съдържат конституционноправни норми. Други изводи представляват конкретен анализ и оригинална интерпретация на отделни разпоредби на правната уредба, както и критика и научна дисекция на юриспруденцията, на самостоятелните и казуалните тълкувателните решения на Конституционния съд, както и на съдебната практика на Европейския съд по правата на човека.

I. Политическите права като основни права на гражданите в контекста на конституционноправния статус на личността. Проблеми на политическите права и политическата свобода в конституционното развитие на България и в условията на Конституцията на Републиката от 1991 г.

1. Монографията „Политически права на българските граждани“.

Проблематиката на политическите права на гражданите е органична част както от същността на конституционноправния статус на личността,

така и разбирането за класическата и модерната теория и практика на конституционната демокрация. Именно поради това анализът на възникването, развитието и същността на политическите права на гражданите има непреходна актуалност.

Монографията „Политически права на българските граждани“ е първото самостоятелно и цялостно изследване в нашата юридическа, конституционна и политическа литература на проблема за упражняване на политическите им права от българските граждани след приемането на Конституцията на Република България от 1991 г.

Изборът на темата на хабилитационния труд е сполучлив доколкото позволява на авторката да концентрира усилията си в проблематиката на политическите права на гражданите както през призмата на политическата им същност, така и да се изясни всестранно тяхната юридическа същност на конституционно и законово ниво.

Основният научен проблем в хабилитационния труд е всестранното изследване и разкриване на сърцевината на политическите права на българските граждани в контекста на конституционната история, теория и практика както и в духа на сравнителноправните стандарти и проекции на същността, генезиса и еволюцията, предимствата и недостатъците на уредбата им в условията на функционираща конституционна демокрация. Още в началото на труда авторката е поставила основните въпроси относно политическите права на гражданите: къде е границата между политиката, правото и основните права, каква е връзката между обществено-политическата ситуация и нивото на зачитане на политическите права на гражданите от публичната власт, доколко са допустими ограничения на основните права в демократичната и правовата държава. Изясняването на тези въпроси чертае изследователската стратегия на научното дирене.

Особен интерес представлява извеждането и изясняването на най-новите тенденции в политическата действителност и конституционното право в действие, като влиянието на медиите при упражняване на политическите права от гражданите, проблемът за политическите задължения, зараждане на олигархистични и корпоративни девиации в изборите и в референдумите, политическия маркетинг и политическата реклама. В този смисъл изключително точни са разсъжденията на авторката, още в обръщението към читателите, че политиката не е риалити шоу и политиците не са фокусници. Разминаването между изборите, като

състезание на идеи, програми и лидери, и формално участие на групировки с достъп до властови и финансови ресурси мотивира избирателя да не участва в изборите или безалтернативно да върви след очаквания победител. В избирателната кампания, като при търговската реклама, медиите представят образи под формата на „продаваеми“ рекламирани продукти. Същевременно поради често озадачаващите и неадекватните реакции на влиятелните партии на прехода в България, доказали неспособността си да отговорят успешно на предизвикателството да изградят своята легитимност върху демократичните, свободни, състезателни и плуралистични избори, редица партии постепенно се трансформираха и чрез средствата на политическата драматургия в плурализъм придобиха облика на медийнополитически проекти, на подправени едnodневни политически сурогати, със съмнителна демократична стойност. В този контекст въвеждането на изборната повинност и задължение за гласуване в избори, за да се прояви гражданската доблест и модерния патриотизъм придобиват смисъл на подигравка с демокрацията у нас.

Особено ценни са разсъжденията на д-р Наталия Киселова по отношение на направения подробен позитивноправен анализ на основните политически права на българските граждани (Глава 3). В конституционноправната теория и в правната уредба няма единна класификация на кръгът на политическите права. В изследването авторката е възприела, че основни политически права на българските граждани са правото на политическо мнение (§ 1), правото на участие в допитвания на европейско, национално и местно ниво (§ 2), активното и пасивното избирателно право (§ 3), правото на политически събрания и разнообразните форми, чрез които се осъществява (§ 4) и правото на политическо сдружаване и същината на политическите партии като субект на формирането и осъществяването на публичната власт (§ 5).

Внимание в научния труд е отделено на държавното финансиране на партиите и неговия ефект върху структурирането и функционирането на партийната система. На критика са подложени инициативата за произвеждане на национален референдум за рязко намаляване на бюджетната субсидия, законодателните решения за публичност и отчетност на партийните разходи, финансирани от държавния бюджет. В тази връзка са направени предложения *de lege ferenda* за рационализиране

на законодателната рамка на партийното финансиране в контекста на принципа на равното изборно право.

Особено място кандидатката в настоящия конкурс е отделила на анализа на правното регулиране на предизборните кампании и на разяснителните кампании в допитвания и необходимостта от нормативното усъвършенстване, за да се осигури поддържането и възпроизвеждането на конституционната демокрация у нас.

2. Темата за политическата права на гражданите е развита и в статиите, представени за участие в конкурса, „Същност на политическите права“, „Политическите права на гражданите и гаранции за защитата им“, „Актуални проблеми на българското гражданство“, „Право на българските граждани на мирни събрания“, „Национални гаранции за защита на политическите права на гражданите“, „Проблемът за политическите права и за политическите задължения“, „Политическите права на гражданите и политиката“ и „Право на политическо мнение на гражданите“.

Публикациите по темата са освободени от идеологеми, клишета и стереотипи, което също следва да се оцени положително, тъй като, по обясними причини, те се срещат твърде често в част от научната литература, създадена през последните десетилетия у нас. Сполучливо приложение са намерили и структурно-функционалния и системния метод, които способстват за навлизане в по-голяма дълбочина и за разкриване на динамичните измерения на богатата проблематика на политическите права на българските граждани.

В проблематиката, посветена на историята, теорията и практиката на политическите права на гражданите в национален, сравнителноправен и европейски контекст д-р Киселова е обосновала редица нови становища, като по съществените се отнасят до:

- Политическите права на гражданите, като сложен правен институт са основни и конституционни. Могат да бъдат разграничени въз основа на различни критерии от другите субективни основни като позитивни, индивидуални или упражнявани съвместно, относителни при възможност за тяхното пропорционално ограничаване при наличието на легитимна цел, права от първо поколение, права, които не са обвързани със задължение.

- Политическите права на гражданина изпълняват три основни функции на политическите права на гражданите – включваща, учредяваща и образователна.
- Представена е подробно системата от юридически гаранции за защита на политическите права на българските граждани. Тя включва две обособени групи на национални и наднационални гаранции. Наднационалните гаранции се съдържат в универсалните и в регионалните, вкл. и на ниво ЕС, инструменти за защита правата на гражданите. Националните гаранции са функционални и институционални.
- Гражданството е разгледано като сложен правен институт на вътрешното национално, на международното и европейско право.
- Иновативен поглед на понятията за „основни права“ на човека и „политически права“ на гражданина, от една страна, и „юридически задължения“ и „основни задължения“ на човека и гражданина, от друга.
- Представени са най-съществуващите възгледи за политиката, как те са проведени в Конституцията на Република България от 1991 г. и как въздействат върху съществуването и упражняването на политическите права на гражданите.

II. Основните начала на Конституцията на Република България и функциониране на конституционния ни модел.

В този кръг от творчеството на кандидатката попадат научните публикации „Основни начала на Юлската конституция“, „Конституционноправни аспекти на академичната автономия“, „Ревизии на Конституцията от 1991 г.“ и „Някои особености на българския конституционен модел“. По-съществените приноси, които могат да бъдат изведени от тези статии са следните:

- За пръв път в българската конституционноправни литература са изведени основните начала на националната социална система, наред с политическата и икономическата;
- Академичната автономия е определена като основополагащ принцип във функционирането на науката и висшето образование в европейската и българската социална система;
- Обобщени са десет особености на българския конституционен модел, установен с Конституцията от 1991 г.;

- Направените промени в Конституцията от 1991 г. са обособени в три групи. Първата група се отнася до промените в глава VI „Съдебна власт“ (2003, 2006 и 2007). Към тази група могат да бъдат добавени и промените, осъществени през 2015 г. Втората група са онези допълнения и изменения, които предхождат пълноправното членство на Република България в Европейския съюз (2005 г.). И третата група са промени, касаещи други разпоредби (2006 и 2007 г.).

III. Конституционните конфликти и конфликтът на интереси при упражняване на публичната власт са анализирани в двете статии „Конфликтът на интереси в съвременния конституционен дискурс“ и „Конституционни конфликти“.

Практическата работа в Народното събрание и в Министерството на правосъдието по създаването и изменението на Закона за предотвратяване / установяване и разкриване на конфликт на интереси е указала влияние върху д-р Киселова при писането на статиите относно проблематиката на конфликта на интереси. Може да бъде изведен като принос въвеждането на понятието „конституционни конфликти“ в българската литература.

IV. Теорията, историята и практиката в национален и сравнителноправен контекст в дейността на парламента, правителството и държавния глава са представени в статиите „Законодателство за избиране на Парламент при действието на Търновската конституция (1879–1946 г.)“, „Министерският съвет при действието на Търновската конституция“, „Динамика на взаимоотношения между държавния глава и Народното събрание в Конституцията на Република България от 1991 г.“, „Предсрочно прекратяване на мандата на Народното събрание и на народния представител“ и „Образуване и освобождаване на Министерския съвет по Конституцията от 1991 г.“.

Пет от представените публикации за участие в настоящия конкурс се отнасят до проблемен кръг от интересите на кандидатката, свързани с темата на дисертацията ѝ. Като приноси могат да бъдат изведени:

- Взаимоотношенията между конституционноустановените институции са подчинени на рационализираният парламентаризъм, елементи от който са възприети в Конституцията през 1991 г. Съвременният парламентаризъм и

еволуцията на институцията на държавния глава в Европа предопределят отношенията в политическия триъгълник между трите централни институции – Народното събрание, Министерският съвет и президентът на Републиката. Направено е предложение de lege ferenda програмата на правителството за управление да стане неразделен елемент от процедурата за образуване на кабинета, за да е и в последствие годно и приложимо основание за вот на доверие или на недоверие.

- Представени са в сравнителен и в национален аспект общите (универсалните) и специфичните основания за предсрочно прекратяване на мандатите на органа Народно събрание и на отделния народен представител. Направени са предложения de lege ferenda за промени в уредбата на предсрочното прекратяване на парламента и на негов член.

Систематизирани накратко достойнствата на трудовете включват ясно изложение и структуриране на проблематиката, използваната литература (съдържаща източници на няколко езика), умелото боравене с методите на правния и историческия позитивизъм, структурнофункционалния анализ, политологичните методи, сравнителното право и контекстуалните изследвания, извеждането на практическите последиствия от теорията на конституционното право. Представената справка за научните приноси, изготвена от кандидатката, изразява точно самостоятелните достижения в нейните публикации.

Научната продукция на гл. ас. д-р Наталия Киселова не е освободена от тези, които трудно могат да бъдат споделени, недостатъчно обосновани становища на авторката. Тук ще споделя само някои от тях. Преди всичко бих искал да обърна внимание върху някои неточности и непълноти. Понякога авторката посочва убедително недостатъци и критикува съществуващата конституционна и законодателна уредба, но същевременно не навсякъде е посочила насоките за нейното подобряване. Макар и рядко в работите се срещат непрецизни формулировки и повторения. Тези и други недостатъци не омаловажават достойнствата на научната продукция на кандидатката в настоящия конкурс.

Заключение:

Научноизследователската и преподавателска дейност на гл. ас. д-р Наталия Василева Киселова отговаря на критериите, изведени в специалната правна уредба, като са изпълнени изискванията, предвидени в Закона за развитието на академичния състав в Република България за получаване на научното звание „доцент“. С оглед на приносите в рецензираните трудове, цялостното научно творчество и дългогодишната преподавателска дейност на кандидатката, препоръчам на Научното жури да вземе решение, с което да предложи на Факултетният съвет на Юридическия факултет да избере гл. ас. д-р Наталия Василева Киселова за „доцент“ по Конституционно право, Професионално направление 3.6. – Право.

София, 07.11.2017 г.

Изготвил становището:

проф. д-р Евгени Танчев